

KÖZLEMÉNYEK

Bottrop és Veszprém testvérvárosi kapcsolatának története

HEIKE BISKUP – SZÚTS ISTVÁN GERGELY

„Jó szerencsét!” - ami határok nélkül összeköt

Az Európai Tanács 1984-ben felhívást tett közzé az akkori tagállamok településeinek vezetőihez, polgáraihoz, hogy testvértelepülési kapcsolatok kiépítésével erősítsék az emberek közötti szolidaritást, alulról jövő kezdeményezésekkel is építsék a közös európai tudatot és identitást.¹ A következő évtizedben folyamatosan bővültek Európa különböző országai közötti testvérvárosi kapcsolatok, amelyek igazán a kelet-európai rendszerváltozások követően kaptak új lendületet és tartalmakat.

Kai Pfundheller szociológus a testvérvárosi kapcsolatokat *„az önkormányzatok alternatív külpolitikájának”*² nevezi, amelyeknek különleges jelentőségük van. Dietmar Woeseler újságíró szerint a német települések nemzetközi kapcsolatai – amelyek száma 2022-ben majdnem 6500 volt³ –, a *„világ legnagyobb békemozgalmát”*⁴ jelentik. Ma mintegy 330 német településnek van partnerségi és baráti kapcsolata Magyarországgal, közülük húsz Észak-Rajna-Vesztfália tartományban (NRW) található.⁵ Ezek közül Bottrop és Veszprém városai voltak az elsők, amelyek hivatalos kapcsolatot építettek ki egymással. Érdekes történet, hogyan

¹ Hajdú Zoltán: A testvértelepülési kapcsolatok sajátosságai és az eredmények hasznosítása. http://isfd-tpa.rkk.hu/tevekenysegek/TPPA_testvertelepulesi_kapcsolatok.pdf

² Kai Pfundheller: Städtepartnerschaften – alternative Außenpolitik der Kommunen, Opladen, Berlin, Toronto 2014.

³ <https://www.geo.de/wissen/wo-deutschland-die-meisten-staedtepartnerschaften-pflegt-31719054.html> (Utolsó letöltés: 2023. július 28.)

⁴ <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/handwoerterbuch-politisches-system/202141/staedtepartnerschaften/> (Utolsó letöltés: 2023. július 28.)

⁵ <https://staedtepartnerschaftennrw.org/bericht-5-forum-staedtepartnerschaften-nrw/> (Utolsó letöltés: 2023. július 21.)

jött létre több mint harminc éve kapcsolat egy Ruhr-vidéki bányaváros és tőle mintegy 1200 kilométerre, a Balaton mellett található történelmi jelentőségű város között.

Az ötlettől a tettig

A testvérvárosi kapcsolatok létrehozásában és fenntartásában a személyes kapcsolatok, barátságok valamint a közös érdekek és élmények jelentik a legfontosabb hajtóerőt. Nem volt ez másképp a két város esetében sem. A Rajna-Herne⁶-csatornától északra, Essen és Oberhausen között fekvő város nagy hagyományokkal rendelkezik, elsősorban a bányászat és ipar területén. A XIX. század második felétől kezdve a Ruhr-vidék szénbányászata rohamosan fejlődött, és néhány évtizeden belül az addig szinte kizárólag mezőgazdasági jellegű település iparközponttá változott. A századfordulóra már több mint ötvenezren éltek itt, a település 1919-ben városi rangot kapott. 1953-ban nagyváros lett, hiszen lakosságának száma meghaladta a százezer főt. Ma a mintegy 116 ezer lakosú városban megszűnt a bányászat, 2018 végén zárták be utolsó szénbányát, a Prosper-Hanielt.

Magyarország nyugati részén, a Balatontól alig 20 kilométerre északra található Veszprém, amely meghatározó szerepet játszott a magyar történelemben. Az első magyar király Szent István felesége, a bajor származású Gizella több szálon is kötődött a városhoz, emléke és kultusza ma is elevenen él Veszprém-ben. A több mint ezer éve egyházi központnak számító városban 1910-ben alig 16 ezren éltek, ez a szám 1990-re 63 ezerre nőtt. A második világháborút követő erőszakos iparosítás következtében Veszprém bányászati és vegyipari központtá vált. 1981. január 1-jén a Közép-dunántúli Szénbányák és a Várpalotai Szénbányák egyesítésével létrejött a megye bányászati tevékenységét irányító vállalat, a Veszprémi Szénbányák.

Hanns Ketteler, 1974-től – az akkoriban újjászervezett – Prosper-Haniel bánya igazgatója szenvedélyes vadász volt. Nagyon szerette a magyar erdőket is, többször járt itt vadászaton. 1979-ben egy magyarországi nyaralás alkalmával halott először és kezdett érdeklődni a Veszprémi Szénbányáknál kifejlesztett új pajzs-technológia iránt és felvette a kapcsolatot a vállalat vezetésével. A magyar vállalat a szénbányászaton kívül jelentős kutatási- és fejlesztési feladatokat is végzett, ami az 1980-as évek közepén nettó árbevételének több mint 20%-át jelentette. A

⁶ Rhein-Herne Kanal, 45,6 kilométer hosszú szállítócsatorna, öt csatornazsilippel és a Duisburg kikötőt köti össze a Dortmund-Ems csatornával.

saját tervezésű és fejlesztésű önjáró hidraulikus bányabiztosító berendezések (pajzsok), Nyugat-Európában is felkeltették a szakemberek érdeklődését. Hanns Ketteler kezdeményezésére ezt a Várpalotán gyártott pajzsbiztosító berendezést 1983-ban megvásárolta a Prosper-Haniel, ami a kelet-nyugati európai hidegháborús politikai viszonyokat ismerve figyelemreméltó üzletnek számított. A magyar technológia, amelyet aztán Németországban továbbfejlesztettek és „Prosper Shield”-nek kereszteltek, hamarosan minden kontinensen használatba került.

Ketteler és a veszprémi szénbányák vezérigazgatója, Pera Ferenc között ez idő alatt nemcsak szakmai, hanem baráti kapcsolat is kialakult. A német bányagazgató születésnapjára ünnepségen, amelyen Bottrop polgármestere, Ernst Wilczok is jelen volt, született meg az ötlet, hogy a jó viszonyt akár testvérvárosi kapcsolat szintjére is fejleszthetnék.⁷ Az ötlet mindkét fél részéről pozitív visszhangra talált. Ezzel megkezdődtek a nem hivatalos egyeztetések és tárgyalások. 1984-ben Bottrop polgárai a városi tanács többségi pártjának, az SPD-nek⁸ pozitív véleményét olvashatták a témával kapcsolatban. „Ezeknek a kapcsolatoknak a testvérvárosi kapcsolattá való fejlesztését az SPD kifejezett támogatja!” – fogalmazott a párt akkori alelnöke, a város későbbi polgármestere, Klaus Strehl.⁹ Ő kezdetektől részt vett kapcsolatok kiépítésében és később is fontos szerepe volt a közös programok szervezésében. A bottropi városvezetés elhatározása úttörő jellegű volt, hiszen akkoriban még nem létezett német-magyar testvérvárosi kapcsolat.

Az 1980-as évek közepén egy átlag veszprémi elég keveset tudhatott a Ruhr-vidékről, és annak egyik városáról, Bottropról. Mivel személyes tapasztalatok – a nyugati országokba való utazások korlátozottsága miatt – alig voltak, ezért a központilag irányított sajtóból és televízióból tájékozódhattak az emberek. Ennek során a nyugat-európai bányabezárások talán túlzó mértékű hírei mellett olyan újdonságokról kaphattak híreket, mint az 1981-ben a Bottrop mellett átadott Nyugat-Európa első szénceppfolyósító üzeme.¹⁰ A ruhr-vidéki város kizárólag az iparral kapcsolatban került be a magyarországi és a Veszprém megyei sajtóba. 1985-telén például a nagy szmogriadó miatt, amikor még a magánközlekedést is korlátozták és számos üzemet zártak be rövid időre Bottrop mellett Essenben és Mühlheimben is.¹¹ A Ruhr-vidékről és a későbbi testvér-

⁷ RAG Aktiengesellschaft (Hg.): Steinkohle. Das Mitarbeitermagazin der RAG Aktiengesellschaft. Extrausgabe zur Fördereinstellung des Bergwerks Prosper-Haniel, Wittingen 2018, S. 12.

⁸ Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Német Szociáldemokrata Párt

⁹ Westdeutsche Allgemeine Zeitung (WAZ), 19. 01. 1984.

¹⁰ *Világgazdaság*, 1981. júl. 10. Üzembe lépett Nyugat-Európa legnagyobb szénceppfolyósítója. 2. o.

¹¹ *Dolgozók Lapja*, 1985. január 12.2. o.

városról kialakított kép meglehetősen szürke és inkább negatív színezetű volt. Ezt a képet erősíthette az 1983-tól Magyarországon is vetített Tethely sorozat, amelynek új szériája a Ruhr-vidéken játszódott. Főszereplője, Horst Schimanski felügyelő kalandjain keresztül kaphattak képet a magyar tévénezők a nagy ipari régió városairól, ipartelepeiről és problémáiról.¹² Ez a sorozat jellege miatt nem elsősorban a történelmi értékeket, hanem a szürke zónákat, különféle bűncselekményeket mutatott be, igaz fikciós formában. Ez a személyes tapasztalatok hiányában kialakíthatott egy képet a térségről a magyar tévénezők körében.

Veszprém megye hivatalos sajtóorgánuma, a veszprémi *Napló* 1986 őszén, rövid hírben számolt be először a két város közötti kapcsolatok alakulásáról.¹³ Bottropra mint bányavárosra hivatkoztak, ezen kívül más információt nem szolgáltatott annak múltjáról és jelenéről.

A magyar származású bottropi polgár, dr. Elisabeth Fessel de Alemany¹⁴ szerint a két város közötti kapcsolatfelvétel hatalmas újdonságot jelentett, és a megismerés vágya kölcsönös volt mindkét részről.¹⁵

Erzsébet asszony nyelvtudásával, agilitásával és szervezőképességével központi szereplője volt a két város között kialakuló szoros kapcsolatoknak. Szintén az egyetlen olyan személy volt Bottropban, aki írni és olvasni is jól tudott magyarul,¹⁶ jelenléte elengedhetetlen volt a személyes és intézményes kapcsolatok kiépítésében. Tolmácsként szinte minden megbeszélésen, találkozáson részt vett. A magyar anyanyelvű, hosszú évekig Bottropban orvosként dolgozó hölgy önkéntes elkötelezettsége nemcsak Veszprém, hanem a „Kelet-Európa Segély” „Osteuropahilfe” akció keretében is meghatározó volt. Ezekben az években az alapítvány vezetőjeként mintegy 3500 kamionnyi segély Kelet-Európába való eljuttatását intézte, amelyekből természetesen Magyarországra és Veszprémbe is jutottak, ruháktól kezdve az ágyakon át kórházi felszerelésekig.¹⁷ 1992 decemberében például két teherautónyi adomány érkezett a jugoszláviai háború

¹² <https://filmtett.ro/cikk/a-ruhr-videk-hose-schimanski-felugyelo-40> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 28.)

¹³ *Napló*, 1986. szepti 5. Újabb testvérvárosa van a megyeszékhelynek. 8. o.

¹⁴ *Napló*, 1986. szeptember 5.8.

¹⁵ Heike Biskup interjúja Dr. Elisabeth Fessel de Alemanyval, 2023. május 15.

¹⁶ Ládonyi Zsuzsanna: A migráció és a lelki egészség közötti összefüggések vizsgálata egy német tartomány magyarjaival készített interjúk tükrében. (Doktori disszertáció) ELTE, Társadalomtudományi Kar Szociológia Doktori Iskola, 2016.

¹⁷ Több mint három évtizedes karitatív tevékenységét többször is elismerték, többek között Bottrop város emléklakettjével, Veszprém város díszpolgárságával, a Szövetségi Érdemkereszt szalaggal és a Mérite Européen Európai Érdemrenddel. WAZ, 2017. június 24.; 2022. április 22.)

elől menekülőket megsegítésére,¹⁸ majd később Veszprémbe leginkább karácsony előtt jöttek adományok.

Az első hivatalos bottropi delegáció az 1986-os bányásznapra érkezett Veszprémbe. A küldöttség tagjai, amelynek vezetője Ernst Wilczok főpolgármester volt, a bottropi politika és bányászat magas rangú képviselőiből álltak. A néhány napos látogatásról visszatérve nagy lelkesedéssel és bizalommal beszéltek a lehetséges együttműködésről. *„A magyarországi Veszprémmel való partnerségi kapcsolatunk elhatározását megpecsételtük.”* – jelentette ki a főpolgármester a *Ruhr Nachrichten*-nek.¹⁹

Klaus Strehl, aki akkoriban a tartományi parlament tagja is volt, ma is jól emlékszik ezekre az időkre: *„Az akkori küldöttséget, amelyet Ernst Wilczok vezetett, Veszprémbe nagyon kedves fogadtatásban részesítették. Megállapodtak abban, hogy a következő években hivatalosan is megkezdődik a partnerség kiépítése, ám előtte fontosnak tartották a magyar és a német kormányt is tájékoztatni erről. A partnerségi kapcsolatot elsősorban ipari, bányászati szempontokra hivatkozva indokolták, de hangsúlyozták a felek között kialakult szimpátiát is.”*²⁰

A kölcsönös őszinte elhatározást mi sem bizonyítja jobban, minthogy két hónappal később a magyar bányászati szakemberek mellett a veszprémi városi tanács képviselői, Maróti Rezső elnök vezetésével szintén elutaztak Bottropba. Az alkalom az úgynevezett „Förderberg” (ferdeakna)²¹ felavatása volt Prosper Hanielén. A technológiai újításnak köszönhetően a Bottrop északi részén bányászott szenet délen, ezen keresztül tudták a felszínre hozni.

A magyar küldöttséggel együtt kidolgoztak egy munkadokumentumot, amelyben a testvérvárosi kapcsolatokról szóló általános elképzeléseik szerepeltek.²² Ebben központi helyet kapott a rendszeres információcsere, az együttműködés az egészségügyben, különös tekintettel a bányászok betegségeinek rehabilitációjára, a művészeti és sport kapcsolatok valamint az iskolai osztályok közötti kölcsönös kapcsolatok és látogatások kiépítése.²³ Klaus Strehl úgy emlékszik, hogy a légkör ezeken a tárgyalásokon is *„szívélyes, egyenesen és baráti volt a különböző politikai rendszerek és nyelvi akadályok ellenére.”*²⁴

A kölcsönös megismerésben fontos szerepet szántak a (német) turisztikai egyesületeknek is, akik reményeik szerint a lakosság körében kedvet csinálhat-

¹⁸ Új Dunántúli Napló, 1992. december 24.4.

¹⁹ Ruhr Nachrichten (RN), 1986. szeptember 10.

²⁰ Heike Biskup interjúja Klaus Strehl-el, 2023. június 16.

²¹ Steinkohle, a. a. O.

²² WAZ, 1986. márc.11.1986.

²³ Uo.

²⁴ Heike Biskup interjúja Klaus Strehl-el, 2023. június 16.

nak a magyarországi, Balatonhoz közeli testvérváros meglátogatásához. A bizalmat erősíthette, hogy a német állampolgárok számára akkoriban kilátásba helyezett vízumkötelezettség eltörlése vonzóbbá tette a magyarországi látogatásokat.

*Bottrop polgármestere, Ernst Wilczok és Veszprém város tanácselnöke, Maróti Rezső, 1987. október 15-én aláírják a testvérvárosi megállapodást.
(Fotó: Birgit Schweizer, WAZ Bottrop)*

Alapos előkészületek és egyeztetések után végül 1987. október 15-én írták alá a testvérvárosi kapcsolat létesítéséről szóló szerződés Bottropban. Ernst Wilczok akkori főpolgármester történelmi jelentőségűnek nevezte az eseményt, ugyanis Bottrop ezzel a Német Szövetségi Köztársaság első nagyvárosa lett, amely hivatalos testvérvárosi megállapodást kötött egy magyar várossal. A partnerségi dokumentum alapvetően a kölcsönös megismerést tekintette legfontosabb feladatának. *„A partnerség célja, hogy kulturális, sport, egészségügyi és művészeti találkozókon, valamint az ipari és kereskedelmi kapcsolatokon keresztül tartós kötelek alakulhassanak ki a két város között. Ezen túl pedig hozzájárulhat a Magyar Népköztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság közötti együttműködés, valamint az európai népek barátságának erősítéséhez.”*²⁵ Az aláírás napja egyben magyar ünnep is volt a városban, ahol Veszprém kulturális csoportjai is bemutatkoztak. Így a hivatalos

²⁵ Városi Levéltár Bottrop (Stadtarchiv Bottrop, Signatur F1-C926.)

delegáció része volt a Hóvirág kamarakórus, egy tánccsoport és a Hajdina népzenei együttes. Feladatuk a magyar kultúra megismertetése volt, felléptek például egy idősek otthonában illetve a helyi bevásárlóközpontban is. „A magyarok megnyerték a bottropiak szívét” – szerepelt a lelkes beszámoló a helyi újság címlapján.²⁶

Néhány héttel később, Maróti Rezső városi tanácselnök és Csonka Zoltán a városi pártbizottság első titkára hosszabb interjút adott a veszprémi *Napló*-nak.²⁷ Az ipari vállalatok kapcsolatán túl elsősorban a kölcsönös, ám óvatos érdeklődést emelték ki. Ma már talán nehéz elképzelni, de ahhoz hogy a testvérvárosi kapcsolatok kiépülése elinduljon, a magyar állampárt engedélyére is szükség volt. Ebben szerepet játszhatott, hogy az 1980-as évek végétől egyre több NSZK-beli turista érkezett Magyarországra és az is, hogy a gazdasági kapcsolatok is folyamatosan bővültek. Azaz a magyar politikai hatalom érdeke is az volt, hogy ezek a kapcsolatok, ha lassan és ellenőrzötten is, de létrejöjjenek. Maróti Rezső elsősorban a sportban, az oktatásban, a kultúrában és az egészségügyben látta a lehetőségeket a két város között.

1988. szeptember 3-án Veszprémben is aláírták a testvérvárosi kapcsolatok létrejöttét kimondó okiratot, így a két település közötti baráti kapcsolat végleg „megpecsételődött.” Az eseményről a bottropi sajtó nagy terjedelemben számolt be. Nem sokkal korábban Ernst Wilczok váratlanul elhunyt, így helyette az új főpolgármester, Kurt Schmitz írta alá az okiratot Maróti Rezső tanácselnök társaságában. A német polgármester hangsúlyozta, hogy már ilyen rövid idő alatt is több kapcsolat alakult ki, ifjúsági csoportok, sportolók, tudósok, üzletemberek, szakszervezeti tagok és magánszemélyek látogatásai, találkozásai alkalmával.²⁸

A veszprémi Művelődési Ház programjai aznap Bottropról szóltak. Nem csak politikusok és a közigazgatás vezetői jöttek el, hanem a kíváncsi városiak is. A Csikász Galéria „Egy város portrérajzai” című tárlatot mutatta be, amelynek anyagát az ismert fotóművész, Szelényi Károly készítette Bottropban. Emellett a német város leghíresebb fiának, Josef Albersnek harminckét alkotása is kiállításra került. A róla elnevezett bottropi művészeti centrum később fontos és hasznos mintának bizonyult a veszprémi Művészetek Háza létrehozásakor.²⁹

Alig két hónappal később Bottropban megnyílt az első „Magyar Hét”. A központi helyszínen, a „Hansazentrum”-ban magyar folklórral, az országra jellemző finomságok mellett zenei előadásokkal ismerkedhettek meg a német érdeklődők. Az itt kialakított turisztikai információs központban pedig elsősorban

²⁶ WAZ, 1987. okt. 15.

²⁷ *Napló*, 1987. okt. 31. 3. o.

²⁸ WAZ, 1988. szept. 8.

²⁹ Szűts István Gergely interjúja Dióssy Lászlóval 2023. május 25

a Balaton körüli úti célokról, nyaralási lehetőségekre kaphattak tájékoztatást. Willi Scharun, a reklámszövetség szóvivője a veszprémi kereskedelem és ipar számos képviselőjét – így például a vendéglátó- és élelmiszeripari, a kozmetikai és porcelániparon valamint turisztikai szakembereit – hozta össze lehetséges helyi partnereikkel.

*„A testvérvárosi kapcsolatok fejlődése az 1989/90-es rendszerváltás után is megmaradt, sőt továbbfejlődött, és mind a mai napig – a két város tanácsának szintjén jó helyen áll.”*³⁰ – Említette ezt egy interjúban Bottrop polgármestere, miután 2015-ben magyar kollégájával, Porga Gyulával újra fogalmazták a testvérvárosi kapcsolat fontosságát.

A két fél közötti közvetlenség állandónak mondható, és különösen a rendszerváltást követően vált fontossá ez a baráti viszony. A kialakulófélben lévő magyar önkormányzatiság napi működésén kialakításához hasznos tanácsokat és segítséget kaptak a német partnertől. Dióssy László volt polgármester szerint a városvezetés és irányítás strukturális kialakításában fontos szerepet játszottak a Bottropban tett látogatások, tanácskozások és tapasztalatok.³¹

A Bottropi Tanács képviselői 1988-tól rendszeresen utaztak a magyar testvérvárosba, hogy találkozzanak ottani kollégáikkal. Cserébe Veszprém hivatalos képviselői – csakúgy, mint a többi testvérvárosból – ugyancsak meghívást kaptak Bottropba, hogy eszmecserét folytassanak a helyi politikusokkal, és megismerjék a város arculatát meghatározó hagyományokat, társadalmi eseményeket, mint például a városi fesztiválok és karneválok.³² Ezek közül az először Bottropba látogató magyarokra a hagyományos Rosenmontag karnevál volt nagy hatással. Dióssy László volt polgármester szerint ez a kulturális esemény egyfajta mintája lett a később Veszprémben meghonosított Gizella napoknak is.³³

A barátságok élettel töltik meg a partnerséget

A kezdeti időszakban a bányavállalatok közötti szakmai együttműködés határozta meg leginkább a két város kapcsolatát. 1988 őszén például a bottropi Prospel Haniel bánya küldöttsége vett részt a veszprémi bányásznapon, 1991-

³⁰ Heike Biskup interjúja Klaus Strehl-el, 2023. június 16.

³¹ Szűts István Gergely interjúja Dióssy Lászlóval 2023. május 25.

³² A testvérvárosok hivatalos képviselői is jelen voltak a Bottrop város 100 éves évfordulójának ünnepén, ahol például veszprémi és más testvérvárosokból érkezett cukrászok egy hatalmas „barátság tortát” készítettek. Stadt Bottrop (Hg.): 1919–2019. Wir feiern 100 Jahre Stadt Bottrop, 2020, S. 125.

³³ Szűts István Gergely interjúja Dióssy Lászlóval 2023. május 25.

ben pedig Magyarországról utaztak tanulmányútra a Ruhr-vidékre.³⁴ Öt évvel később ismét a veszprémi szénbányák képviselői vettek részt a 140. születésnapját ünneplő Prospel Haniel bányánál rendezett ünnepségen.³⁵ A hivatalos utak mellett pihenni vágyók is gyakran választották a Balaton partot, 1988 után néhány évig a Veszprémi Szénbányák alsóörsi üdülőjében rendre megfordultak német vendégek. A bottropi bányászok, „A Jó szerencsét, határok nélkül összeköt” – mottóval jellemezték az új kelet-közép európai a testvérvárosi kapcsolatot.³⁶

Az ipari kapcsolatok mellett a kezdetektől nagy hangsúlyt fektettek kulturális és sport programok szervezésére. A delegációkat mindkét városban már a kezdetektől nagyon szívélyesen fogadták. „Már-már barátokká váltunk” – mondta Maróti Rezső, a veszprémi városi tanács elnöke. A nagy lelkesedés mellett azért óvatos hangok is voltak, hiszen a kölcsönös látogatások a bizonytalan kelet-európai politikai helyzet miatt akár problémákat is hordozhattak. Ahogy a WAZ főszerkesztője, Wolfgang Gerrits fogalmazott kommentárjában: „A kommunista országok városaival való partnerkapcsolatok léttel való megtöltése hatalmas kihívás az önkormányzatok számára, és nem könnyű vállalkozás. (...) A kelet-nyugati partnerségek azonban csak alulról építkezve erősödhetnek, és csak akkor van értelmük, ha a polgárok alkotják ezeknek a kapcsolatoknak, barátságoknak az alapját. Ha a sportklubok és zenészek, idősek klubjai és iskolai osztályok akadálytalanul tudnak egymáshoz utazni.”³⁷

Klaus Strehl így emlékszik vissza ezekre az évekre: „Bottrop polgárai nyugodtan és kezdetben óvatosan, nagyobb eufória nélkül fogadták a kapcsolatfelvételt, majd figyelték a partnerség fokozatos fejlődését. Bottropban néhányan ismerték a Balatont, mint üdülőhelyet, azonban Veszprém városáról szinte semmit sem tudtak. Aztán kialakultak a kapcsolatok, amikor a különböző klubok, társadalmi szervezetek utaztak egyik városból a másikba, és egyre lelkesebbek lettek. A bottropiak valóban kíváncsiak voltak az új testvérvárosra, és szívesen éltek a látogatás lehetőségével.”³⁸ Szinte mindegyikük „kiváló benyomásokkal” tért haza, ahogy Ernst Löchel későbbi polgármester is 1988-ban hasonlóképpen fogalmazott.³⁹

A testvérvárosi kapcsolat egyik fontos elemének számító sport, mint közös élmény nagyon hamar és gyors sikereket eredményezett. 1987-ben a testvérvárosok hagyományos Bottropi Sport Ifjúsági Hetén, a Tourcoingból, Blackpool-

³⁴ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1991. 9–10. Pölczmann István–dr. Perschi Ottó: Tanulmányút a Ruhr-vidéki (NSZK) Prosper-Hansel bányáüzemben. 498–502. o.

³⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1996. 6. Dr. Perschi Ottó: A Veszprém megyei bányászok küldöttségea 140 éves német Prosper-Haniel bányában. 662–663. o.

³⁶ WAZ, 1990. október 6.

³⁷ WAZ, 1987. szeptember 19.

³⁸ Heike Biskup interjúja Klaus Strehl-el, 2023. június 16.

³⁹ RN, 1988. jún. 1

ból és Berlin-Weddingből érkezettek mellett már veszprémi sportolók is részt vettek. „Ezen a héten nem csak a sportversenyen elért eredményekre kerül a hangsúly, hanem remélem, hogy sok barátság szövődik a különböző országokból érkező sportolók között” – mondta Erwin Degen polgármester nyitó beszédében a 130 résztvevő sportolónak és edzőiknek.⁴⁰

A két város küldöttei kíváncsiak voltak egymásra, ezt jelzi, hogy a sportversenynek köszönhetően több barátság is kötődött. A sporthét során például a bottropi Kieber család megkérte a szervezőket, hogy továbbítsák címüket egy érdeklődő veszprémi családnak, hogy meghívhassák őket. Kieberék hamarosan levelet kaptak dr. Varga Zoltántól, amelyet Jutta Kieber máig őriz. Lányuk sportolóként vett részt a rendezvényhéten, és valószínűleg otthon is pozitív történeteket mesélt a városról és a Ruhr-vidékről.⁴¹ A baráti levélváltások után hamarosan egy több napos látogatásra érkezett a magyar család Bottropba, és azonnal jó kapcsolat alakult ki a két család között. „Leírhatatlanul kedves volt a vendégszeretetük” – köszönte meg utólag az élményeket Varga Zoltán.⁴² A következő évtizedekben sok hasonló privát látogatás valósult meg, többüknél ezek a barátságok mind a mai napig megmaradtak. A sport, mint közösségi élmény valóban sikeres kohéziós kapocs lett a két fél között. Rendszeresen utaztak delegációk, csapatok egymáshoz, 1991 szeptemberében például új sportcsarnokot avattak Bottropban, ahová az ekkor már igazi sztár csapatnak számító Bramac Veszprémet hívták meg, hogy a TuS Essen ellen játsszon nagy sikerű bemutató mérkőzést.⁴³

A fiatalok, a fiatal sportolók mellett szintén hamar szoros kapcsolat alakult ki a két város nyugdíjas egyesületei között is. Veszprémből például már az 1990-es évek elejétől a Gizella Nyugdíjas Klub több alkalommal járt Bottropban,⁴⁴ partner szervezetük, a Szürke Párducok Nyugdíjas Klub szintén is többször járt Magyarországon.

Változások

Az 1980-as évek végi kelet-közép európai rendszerváltások, a demokratikus átalakulások és a német egység létrejötte mind-mind alakították a két város kapcsolatait. 1990. október 27-én Bottrop polgárai arról értesültek, hogy a veszprémi városi tanácsban is hatalomváltás történt.⁴⁵ A gazdasági szférában szintén,

⁴⁰ RN, 1987. szept. 22.

⁴¹ Varga Zoltán levele a Kieber családnak,

⁴² Varga Zoltán levele a Kieber családnak,

⁴³ *Napló*, 1991. szept. 30. 7. o.

⁴⁴ *Napló*, 1999. jún. 5. 16. o.

⁴⁵ RN, 1990. okt. 27.

hiszen Pere Ferencet Pözlmann István váltotta a Veszprémi Szénbányák élén, akinek egyik első útja Bottropba vezetett.⁴⁶

1991-ben Bottrop városa először hívta meg mind az öt testvérvárosa küldöttségeit egy úgynevezett „euro-csúcstalálkozóra”. Kurt Schmitz főpolgármester bejelentette, hogy a magyar küldöttség látogatását „*alapvető tapasztalatok cseréjére, gazdasági- és politikai szakmai megbeszélésekre, valamint egy demokratikus know-how átadására*” használják majd fel, ahogy azt a partnerváros új vezetése is kívánta.⁴⁷

A delegációkhoz intézett üdvözlő beszédében Schmitz polgármester a következőket mondta: „*Európa csak akkor működhet, ha a toleranciára való hajlandóság a szívekben és az elmékben is rögzül. Városokként jó úton járunk, amelyet remélem, hogy magasabb szinten, együtt is követni fogunk.*”⁴⁸ Ezt a testvérvárosok képviselői is egyhangúlag hangsúlyozták. Veszprém új polgármestere, Dióssy László arról beszélt, hogy „*Veszprémnek súlyos örökséggel és annak minden terhével kell megküzdnie. (...) Elhatároztuk, hogy a hibákat kiküszöböljük, a jót pedig tovább építjük. Az egyik ilyen értékes dolog a Bottroppal való kapcsolat.*”⁴⁹ Diplomáciai szinten a Schmitz által leírt út nagyobb léptékben is megvalósult, ugyanis alig hat hónappal később a Német Szövetségi Köztársaság és a Magyar Köztársaság kormányának képviselői aláírták a „*Baráti együttműködésről és európai partnerségről szóló szerződést.*”⁵⁰

A rendszerváltozás új lendületet és irányokat adott a testvérvárosi kapcsolatoknak. Bottropban, testvérvárosi kapcsolatainak (Blackpool és Veszprém) támogatására 1992-ben megalakult egy egyesület,⁵¹ amelynek ötlete korábbi együttműködésekben táplálkozott. A német Vestische Straßenbahnen és magyar partnere a Volán Közlekedési Vállalat alkalmazottai, labdarúgói közötti nagyon korán kialakultak kapcsolatok. Az újonnan létrejött egyesület az 1990-es években nagyszabású anyagi támogatást szerzett a magyar testvérváros számára. „*Teherautónyi felszerelést és élelmiszert vittek egy idősek otthon és egy kórház számára.*”⁵² A saját készítésű bútorok, így kiságyak vagy például madárházak bevétele – amit az elnök, Hermann Kruse sok éven át a helyi karácsonyi vásáron árult – szintén erre a célra fordították. Az egyesület utazócsoportjai rendszeresen jártak Veszprémbe és támogatásukkal a veszprémi partnerek is több alkalommal

⁴⁶ RN, 1990. nov. 27.

⁴⁷ RN, 1991. máj. 9. A tapasztalatcsere elsősorban gazdasági témában folyt, például a „TWINS Conference Ruhr” konferencián, amelyen veszprémi szakértők is részt vettek. Itt megismerhették Bottrop városi innovációit terveit és konkrét programjait.

⁴⁸ RN, 1991. máj. 24.

⁴⁹ RN, 1991. máj. 24.

⁵⁰ A szerződést 1992. február 6-án írták alá Budapesten.

⁵¹ „Förderkreis der Städtepartnerschaft Bottrop, Blackpool und Veszprém”

⁵² WAZ, 1997. okt. 16.

eljutottak Bottropba. Számos barátság alakult ki így az évek során. „Minden születésnapunkat veszprémi barátainkkal ünnepeltük” – mondja Margarete Kruse, Hermann Kruse felesége, aki több kitüntetést is kapott szolgálataiért. Az elnök halálával azonban a támogató csoport tevékenysége szinte teljesen megszűnt.

Elisabeth Fassel de Alemany és férje, Josef Alemany szintén kulcsfigurának számítottak az elmúlt évtizedekben. Erzsébet asszony szervezői és tolmácsolóadatai mellett minden olyan feladatot elvállalt, amellyel a német-magyar kapcsolatokat erősíteni lehetett. A kulturális és szimbolikus kapcsolatokon kívül a már említett segélyszállítmányok mellett talán kevésbé ismert, hogy 1998-ban férje érsebészeti műtétet hajtott végre Veszprémben.⁵³ Ugyancsak az ő segítségével 2003-ban egy veszprémi önkéntes került a bottropi St. Theresa Seniorenzentrumhoz. Ezek a tevékenységek messze túlmutatnak a legtöbb település esetében csak névleg működő testvérvárosi hivatalos programokon.

Iskolai kapcsolatok és kulturális csere

A Gustav-Heinemann Realschule tanulói voltak az első bottropi iskolai osztály, akik 1989 áprilisában látogatást tettek a magyarországi testvérvárosban. Ezután a Vestische Gymnasium Kirchhellen szintén kapcsolatba került a Lovassy László Gimnáziummal, és az elmúlt harminc évben több projektben is együtt dolgoztak. Ezek közül kiemelkedő volt az 2018-ban Veszprém által kezdeményezett, uniós finanszírozású „SporTOWN” program, amelyben bottropi fiatalok is dolgoztak ki ötleteket a szabadterek hasznosítására.

Az évek során mindig voltak olyan iskolai osztályok, amelyek egy-egy magyarországi tanulmányi kirándulást kihasználva kitérőt tettek a testvérvárosba is, így például a Josef Albers Gimnázium emelt szintű biológia és kémia tagozatos osztálya, akik 2006-ban nagy élményekkel tértek haza. A diákok lehetőséget kaptak arra, hogy a Lovassy László Gimnáziumban németórákon vegyenek részt.⁵⁴ Természetesen magyar osztályok is jártak kint Bottropban, a Lovassy László és a Vetési Albert Gimnáziumok mellett többek között 1999-ben a Padányi Bíró Márton Gimnázium diákjai a helyi karitászhívására szakmai gyakorlaton vettek részt a német városban.⁵⁵

A veszprémi iskolákkal azonban mégsem alakult ki olyan folyamatos kapcsolatai Bottropnak, mint például franciaországi Tourcoinggal vagy az angliai Blackpoolal.

⁵³ *Napló*, 1998. szept. 12. 4. o.

⁵⁴ *WAZ*, 2006. okt. 23.

⁵⁵ *Napló*, 1999. szept. 24. 6. o.

2001-ben a Bottropi Kulturális Iroda kezdeményezésére az önkormányzati hivatal szervezésében művészcsere program indult a testvérvárosokkal. Veszprémi részről Debreczeny Zoltán magyar festőművész alkotásait állították ki a bottropi August Everding Művelődési Központ Városi Galériájában. Három évvel később Veszprémben folytatódott a program, ekkor Bernhardine Lützenburg és Willi Dirkhoff bottropi művészek mutatkozhattak be.

A Bottrop–Veszprém kapcsolatának 20. évfordulóját – egyúttal a franciaországi Tourcoing várossal való barátság 40. évfordulóját – 2007-ben hivatalos programokkal ünnepelték meg.

2010-ben Essen és a Ruhr-vidék volt „Európa Kulturális Fővárosa”, így természetesen Bottropban is számos programot szerveztek. A „Helyi hősök hete” keretében a Ruhr-vidék ötvenhárom városa egy-egy hétre bemutatkozhatott, Bottrop a „Kasperjade” nemzetközi bábszínházi találkozót rendezte meg, ahová a veszprémi társulat is meghívást kapott.

Dieter Wollek, Bottrop város kulturális hivatalának hosszú ideje hivatalban lévő vezetője szerint a két városok között a kultúra területén nem alakult ki strukturális, folyamatos együttműködések. „Úgy érzem Bottrop felől gyakrabban érkeztek jelzések” – mondja Wollek. Értékelése szerint „csak szórványos és projektjellegű egyéni kezdeményezések voltak, legtöbbször magánszemélyek részéről. Ilyen volt például Angelika Schilling fotóművész részvétele a Veszprémi Fotóművészeti Nyári Egyetemen, amelyre Porga Gyula polgármester és a Bakony Fotóklub először 2011-ben hívta meg a testvérvárosok alkotóit. Nagy élmény volt” – emlékszik vissza Angelika Schilling. Az egyhetes, magas színvonalú nemzetközi rendezvény komoly szakmai programnak számított, az itt létrejövő kapcsolatok tartósak maradtak. „Az ilyen jellegű projektek nagyon fontosak. A közös érdeklődésen keresztül lehet kapcsolatokat építeni az emberek között. Ezek élményeket, maradandó emlékeket hagynak” – mondja Angelika Schilling.

Szelényi Károly magyar fotográfus évtizedek óta intenzív kapcsolatot ápol Bottroppal, gyakran járt ott feleségével, Arankával. „Veszprémi polgárként szívesen fogadtak bennünket Bottropban. Amikor a városban sétáltunk és magyarul beszélgettünk, az emberek megkérdezték, honnan jöttünk. Veszprém említésére gyakran meghívtak minket egy-egy sörre” – emlékszik vissza.⁵⁶ Szelényi szoros kötődését mi sem illusztrálja jobban, minthogy 2015-ben az 1980-as években Bottropról készült több tízezer darabos fotóarchívumát a Bottroper Bürgerstiftungnak adományozta, amely tartós kölcsönzésként átadta azt a városi levéltárnak. A magyar fotográfus anyagából az August Everding Kulturális Központban és a Sparkasse Bottropban egy nagyszabású kiállítást is rendeztek. Majd a nagy sikerre való

⁵⁶ Szelényi Károly levele Heike Biskupnak, 2023. augusztus 8.

tekintettel vándorkiállítás is készült belőle, amelynek anyagát a városi levéltár ma napig is kölcsönadja az érdeklődő intézmények számára.

Szelényi Károly fotóművész (középen) a Bottropról készült fotóinak bemutatóján Bernd Tischler bottropi (balról 2.) és Porga Gyula veszprémi polgármesterek között. A képen látható még balról jobbra Helmut Julius, a Bottroper Bürgerstiftung elnöke, Dr. Elisabeth Fessel de Alemany, Szelényi Aranka és Heike Biskup levéltárigazgató.
(Foto: Alexander Drewes)

Testvérvárosi kapcsolatok – mit jelentenek ma?

Milyen szerepük van a testvérvárosi kapcsolatoknak a mai világban? Hogyan lehet őket életben tartani és új tartalmakkal megtölteni?

2009-ben Bottropban megalakult a „Bottrop város testvérvárosi kapcsolatainak előmozdítására létrehozott baráti kör”, amely pontosan ezekkel az aktuális kérdésekkel foglalkozik. „A Baráti Kört úgy tekintem, mint egy lehetőséget a polgárok számára, hogy a hivatalos szint alatt megismerjék testvérvárosainkat, kapcsolatokat és barátságokat kössenek” – magyarázza az egyesület első elnöke, Thomas Göddertz.⁵⁷ Észak-Rajna-Vesztfália tartomány parlamentjének tagja, a Bottrop városi tanács legnagyobb képviselőcsoportjának elnöke, Bottrop város hivatalos

⁵⁷ Thomas Göddertz levele Heike Biskupnak, 2023. június 23.

delegációjának tagjaként kétszer járt Veszprémben. „Lenyűgözött az irántunk tanúsított nagy barátságosság, vendégszeretet és meleg fogadtatás” – emlékszik vissza veszprémi útjaira. A baráti kör megalapításától jó kapcsolatot ápol Veszprémmel, utoljára 2015-ben jártak a városban.

2023-ban Veszprém és a Bakony-Balaton régió „Európa Kulturális Fővárosa” lett. Az egész éves programsorozat sokszínű kulturális eseményeket hozott létre és kínált a városban, régióban. Porga Gyula polgármester már az előkészítő szakaszban jelezte partnereinek, hogy Veszprém testvérvárosait is szeretné aktívan bevonni a programokba. Monika Budke polgármester nagyon bizakodóan tért vissza Bottropba 2022-es előkészítő útjáról. Az egy ideje – részben a koronavírus miatt is – meglazult kapcsolataink erősítést jelenthetik ezek a programok – mondta interjújában a polgármester asszony.⁵⁸

Ez Veszprém-Balaton Európa Kulturális fővárosa programokban 2023-ban meg is valósult, hiszen a többi testvérváros mellett Bottrop művészeti delegáció is bemutatkozhattak Veszprémben.⁵⁹ A Zurhausen Balettiskola tizenkét fiatal táncosa a „Gizella Fesztivál” keretében nagy sikerű előadást mutatott be. „Nemcsak a taps volt hatalmas, hanem olyan meleg fogadtatásban is részesülünk, amelyet elképzelni sem tudunk” – írja le lelkesen a balettiskola igazgatója, Ulla Schulte-Zurhausen. Az intézet egy néhány évvel ezelőtti előadás révén már két magyar balettiskolával is felvette a kapcsolatot, ám a veszprémi fellépéssel sikerült új kapcsolatokat is kialakítaniuk.

Az elmúlt 35 év is jól példázza, hogy a testvérvárosi kapcsolatok csak akkor működhetnek, ha kölcsönös érdeklődés mutatkozik a partnerek részéről és a hivatalos találkozások mellett a valódi tartalmat a települések polgárainak kapcsolatai jelentik. Ehhez őszinte érdeklődésre, ötletre és elszánt, lelkes szervezőkre van szükség. Bár a két város történelmi múltja, jelene talán nagyon eltérőnek tűnik, de éppen ez a különbözőség az amely izgalmassá teheti a következő évek kölcsönös együttműködéseit, programjait, intézményi és személyes kapcsolatait.

⁵⁸ WAZ, 2022. augusztus 2.

⁵⁹ InterUrban. VEB2023 Partner produkció. Chemnitz, Bottrop – Németország – 2023. május 8–21. <https://veszprembalaton2023.hu/projekt/interurban>